

Warszawa, dnia 11 grudnia 2009 r.

RPO-630571-VII-7020/7002/09/JM

I n f o r m a c j a
o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw
Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy
(Wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich w dniach od 26 do 29 października 2009 r., przeprowadzili wizytację Aresztu Śledczego w Bydgoszczy (zwany dalej Aresztem).

Działając jako Krajowy Mechanizm Prewencji, przedstawiciele Rzecznika sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, dokonując oceny pod względem ochrony osadzonych przed torturami oraz okrutnym, nieludzkim i poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzając wizytację zapobiegawczą Krajowego Mechanizmu Prewencji przedstawiciele Rzecznika:

- wysłuchali informacji o funkcjonowaniu Aresztu i jego podstawowych problemach, udzielonej przez dyrektora jednostki;
- obejrzelili teren jednostki oraz pomieszczenia we wszystkich oddziałach mieszkalnych, w tym wybrane losowo cele mieszkalne, cele zabezpieczające, cele do wykonywania kary dyscyplinarnej osadzenia w celi izolacyjnej, łaźnie, świetlice, a także pola spacerowe, kaplicę, kuchnię, kantinę, sale widzeń, ambulatorium oraz pomieszczenia szpitala;

- przeprowadzili w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy ze skazanymi i tymczasowo aresztowanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami Aresztu;
- przeprowadzili na podstawie kwestionariusza, rozmowy w cztery oczy z 52 osadzonymi, w tym z osobami, które w okresie ostatnich 6 miesięcy zostały ukarane umieszczeniem w celi izolacyjnej (11), osobami w wieku powyżej 60 roku życia (10), osadzonymi, o których mowa w art. 88 § 3 i 212a k.k.w., zwanych dalej niebezpiecznymi (4) i cudzoziemcami (2); przyjęto do protokołu jedną skargę.

Ustalenia dokonane na podstawie wymienionych czynności pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przekazali dyrektorowi Aresztu Śledczego w Bydgoszczy, jego zastępcom i kierownikom podstawowych służb Aresztu oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

2. Charakterystyka jednostki.

Areszt Śledczy w Bydgoszczy położony jest w centrum miasta, w jego bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się budynki sądu i prokuratury. Jest on jednostką typu zamkniętego, przeznaczoną dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn i kobiet (wszystkich kategorii) oraz dla skazanych recydywistów penitencjarnych (R-1/p i R-1/z). Ponadto, przebywają w nim kobiety i mężczyźni podlegający leczeniu szpitalnemu, tymczasowo aresztowani i skazani (R-1/p i R-1/z) chorzy na cukrzycę insulinozależną, tymczasowo aresztowani i skazani wymagający całodobowej opieki lekarskiej oraz kobiety i mężczyźni skierowani do ośrodka diagnostycznego.

Aresztowi Śledczemu w Bydgoszczy podlegają dwa oddziały zewnętrzne: w Bydgoszczy przy ulicy Toruńskiej 276 – zakład typu otwartego dla mężczyzn recydywistów penitencjarnych i w Zamrzenicy (pow. tucholski) – zakład karny typu otwartego dla mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy i dla młodocianych.

3. Ogląd jednostki.

Stan techniczny budynków, w których zakwaterowani są osadzeni, należy ocenić jako dobry. Najstarszy z nich to trzykondygnacyjny budynek szpitala, wzniesiony około 1790 roku. Pawilon A wybudowano przed 1945 r., zaś pawilon B w 1988 r. W ramach otrzymywanych środków finansowych budynki są na bieżąco remontowane. W ostatnich latach wykonane zostało ocieplenie dachu pawilonu A, przeprowadzono też kapitalny remont szpitala i sali widzeń.

Wykonywane są również prace remontowe i modernizacyjne wewnątrz budynków, mające na celu doprowadzenie do odczuwalnej poprawy warunków zakwaterowania osadzonych. W obu pawilonach mieszkalnych sukcesywnie dokonuje się wymiany okien na plastikowe oraz maluje ściany i kładzie nowe podłogi w celach. W przyszłości planowana jest wymiana instalacji elektrycznej oraz wodnokanalizacyjnej. Modernizacja tej ostatniej umożliwi osadzonym korzystanie w celach z ciepłej wody, a przez zainstalowanie nowoczesnych armatur wpłynie na oszczędne jej używanie. Wykonanie tych prac uzależnione jest jednak w znacznej mierze od wysokości środków finansowych, jakie jednostka na ten cel otrzyma.

Przeprowadzony ogląd całego terenu Aresztu i pomieszczeń w budynkach gospodarczych i mieszkalnych, w tym wizytacja cel oraz uzyskane w związku z tym informacje, pozwoliły stwierdzić m.in, że:

3.1 Cele mieszkalne w Areszcie są różnej wielkości. Przy zachowaniu normy powierzchni przypadającej na jednego osadzonego są one o pojemności od jednej do ośmiu osób. Najwięcej jest cel pięcioosobowych i trzyosobowych. Wszystkie są skanalizowane, z doprowadzoną zimną wodą (ciepła woda w celach jest tylko w szpitalu). W każdej znajduje się kącik sanitarny, jednak sposób jego oddzielenia od pozostałej części pomieszczenia jest różny. Kąciki w pełni zabudowane są jedynie w celach mieszkalnych na terenie szpitala. W większości cel w pawilonach mieszkalnych kąciki sanitarne są trwale zabudowane płytą do wysokości 7/8 celi (z kotarą w wejściu), w pozostałych osłonięte jedynie umocowanym na metalowym pręcie materiałem (7 cel dwuosobowych) lub niską i wąską ruchomą przesłoną typu parawan (2 cele

trzyosobowe dla niebezpiecznych). Podczas wizytacji w niektórych celach przejściowych materiał osłaniający kącik sanitarny był na tyle zniszczony (za krótki lub za wąski), że nie spełniał swojej funkcji. Osadzeni w jednej z takich cel twierdzili, że od kilku dni proszą bezskutecznie o nową zasłonkę. Przedstawiciel administracji Aresztu wyjaśnił, iż uzyskanie nowej kotary nie jest problemem, trzeba tylko poprosić o jej wydanie podczas wymiany bielizny, dokonywanej przy okazji korzystania z łaźni. Dodał też, że to osadzeni niszczą zasłonki.

Stan techniczny toalet i urządzeń sanitarnych jest generalnie dobry, natomiast stan ich czystości zróżnicowany, jednak ze zdecydowaną przewagą dobrego.

Zróżnicowany jest również stan cel mieszkalnych. Najlepiej wyglądają cele, które były niedawno malowane, w niektórych z pozostałych ściany i sufity mają widoczne ślady eksploatacji (plamy, odrapania, ślady zawilgoceń na sufitach i w kącikach sanitarnych). W większości cel stan podłóg nie budzi zastrzeżeń. W celach wyremontowanych (w pawilonie A) są one wykonane z tarketu, w pozostałych pokryte klepką parkietową. Umeblowanie cel jest generalnie w dobrym stanie. Stanowią je łóżka jedno lub dwupiętrowe, stoły, szafki i taborety. W większości łóżka dwupiętrowe nie mają (na wyższej kondygnacji) zainstalowanego zabezpieczenia przed wypadnięciem. Stan materaców, koców i pościeli jest generalnie zadawalający, choć w niektórych celach zauważono widoczne ślady ich zużycia (plamy, drobne uszkodzenia). Nie stwierdzono braków w wyposażeniu cel w przedmioty służące do utrzymania higieny osobistej i czystości w celi (miski, lustra, szczotki, zmiotki, śmietniczki, itp.).

Oświetlenie światłem naturalnym i sztucznym jest wystarczające do czytania i pisania. Zainstalowane w celach gniazda elektryczne umożliwiają osadzonym korzystanie ze sprzętu RTV oraz grzałek i czajników.

W celach jest wentylacja grawitacyjna, osadzeni mogą je również wietrzyć otwierając okna.

3.2 Kąpiel osadzonych odbywa się w łaźniach znajdujących się w każdym z pawilonów mieszkalnych. Stan tych pomieszczeń, jak również zainstalowanych w nich urządzeń, jest dobry. Każda z łaźni składa się z dwóch pomieszczeń, których ściany wyłożone są glazurą, a podłogi terakotą. W pierwszym pomieszczeniu jest przebieralnia wyposażona w ławeczki lub taborety oraz wieszaki, w drugim znajdują się stanowiska prysznicowe. Podczas wizytacji łaźni w pawilonie B, w pomieszczeniu kąpielowym nie było na podłodze mat antypoślizgowych. Ponadto, w oddziale II pawilonu B, przeznaczonym dla kobiet, jest dodatkowa łaźienka, z której uprawnione do tego osadzone mogą korzystać poza regulaminowym grafikiem kąpieli. Wygląda ona bardzo estetycznie (ściany i podłoga wyłożono glazurą i terakotą w tonacji szaro-niebieskiej). Są tam dwie oddzielone od siebie kabiny prysznicowe, z przodu osłonięte kotarą. Osadzeni, o których mowa w art. 88 § 3 i 212a k.k.w. kąpią się w łaźience swojego pododdziału, której wygląd i wyposażenie nie budzi zastrzeżeń. Osoby przebywające w szpitalu korzystają z łaźienek znajdujących się w poszczególnych oddziałach. Są to bardzo estetyczne pomieszczenia wyposażone w natrysk i zamykaną kabinę WC. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, osadzeni mężczyźni kąpią się raz w tygodniu, a kobiety dwa razy w tygodniu, w dniach i godzinach określonych w porządku wewnętrznym.

3.3 Posiłki dla osadzonych przygotowywane są w kuchni. Jej pomieszczenia są w dobrym stanie i wyglądają estetycznie (ściany wyłożone glazurą, podłoga z płytek łatwo zmywalnych, czyste sufity). Wyposażenie kuchni jest nowoczesne i niewyeksplloatowane, sprawnie działa wentylacja grawitacyjna, dodatkowo wspomagana mechanicznie. Oprócz posiłków według normy podstawowej (P), kuchnia przygotowuje posiłki dla osadzonych, którzy ze względów religijnych lub kulturowych nie jedzą mięsa lub innych produktów. Ponadto, serwuje wyżywienie według normy diety lekkostrawnej (L), cukrzycowej (Lc) i płynnej (Lz).

3.4 Obok sali widzeń, znajduje się **kantyna**, w której osadzeni posiadający środki finansowe, mogą dokonywać trzy razy w miesiącu zakupów artykułów żywnościowych, tytoniowych i przemysłowych, dopuszczonych do sprzedaży

w Areszcie. Kantynę prowadzi Fundacja na Rzecz Pomocy Penitencjarnej „Szansa”, mająca swoją siedzibę w Białymstoku. Osadzeni realizują zakupy udając się osobiście do kantyny, jedynie osoby chore oraz zaliczone do kategorii tzw. niebezpiecznych otrzymują je do celi jako realizację złożonego wcześniej zamówienia. Istnieje też możliwość nabycia innych artykułów niż aktualnie dostępne w kantynie. Mogą to być jednak tylko artykuły wymienione w wykazie zatwierdzonym przez dyrektora i należy wcześniej złożyć na nie zamówienie.

3.5 Zakład Opieki Zdrowotnej Aresztu (zwany dalej Zakładem) udziela osobom pozbawionym wolności świadczeń zdrowotnych, w szczególności związanych z: badaniem i poradami lekarskimi, leczeniem, hospitalizacją i pielęgnacją chorych, badaniem diagnostycznym, działaniami profilaktycznymi zapobiegającymi powstawaniu urazów i chorób, leczeniem i profilaktyką stomatologiczną oraz orzekaniem o stanie zdrowia. W skład Zakładu wchodzi: ambulatorium, szpital (z zamiejscowym oddziałem ginekologiczno-położniczym znajdującym się przy Zakładzie Karnym Nr 1 w Grudziądzu), pracownia fizykoterapii, pracownia rentgenologiczna, pracownia analityczna i apteka okręgowa. Kieruje nim dyrektor, który pełni również funkcję dyrektora szpitala.

Aktualnie w Zakładzie nie występują braki kadrowe, jednak - zdaniem jego dyrektora - problem ten może wystąpić w niedalekiej przyszłości. Warunki zatrudnienia (zwłaszcza płace) w więziennej służbie zdrowia nie są konkurencyjne w stosunku do oferowanych przez placówki cywilne, natomiast praca trudna.

Według dyrektora Zakładu, sprzęt medyczny stanowiący jego wyposażenie, umożliwia udzielanie pacjentom świadczeń medycznych na podstawowym poziomie. Jednak dla podwyższenia jakości oraz rozszerzenia katalogu tych świadczeń celowe byłoby jego uzupełnienie.

Ambulatorium świadczy podstawową i specjalistyczną opiekę medyczną osobom osadzonym w Areszcie. Jego kierownikiem jest lekarz, specjalista chirurgii ogólnej I stopnia.

Ambulatorium Aresztu zajmuje 11 pomieszczeń. W jego skład wchodzi: gabinet kierownika, 2 gabinety lekarskie, gabinet zabiegowy, pomieszczenie do rozdzielania leków, gabinet stomatologiczny, 2 poczekalnie dla pacjentów, 2 cele izby chorych (jednoosobowa i trzyosobowa) oraz pomieszczenie socjalne. Ich wyposażenie jest odpowiednie, a wygląd estetyczny.

Lekarze przyjmują pacjentów od poniedziałku do piątku w godzinach od 7³⁰ do 12⁰⁰ i od 13⁰⁵ do 18⁰⁰, według planu wywieszonego na tablicy ogłoszeń w poszczególnych oddziałach. Pisemne zgłoszenia do lekarza osadzeni składają oddziałowemu. Przyjęcia przez lekarza ogólnego odbywają się w ambulatorium lub w wyznaczonych pomieszczeniach w oddziałach mieszkalnych. Po godzinach pracy ambulatorium opiekę medyczną osadzonym w Areszcie zapewnia personel szpitala. Lekarze zatrudnieni w szpitalu przeprowadzają również konsultacje specjalistyczne pacjentów przebywających w Areszcie.

Prześwietlenia, badania EKG, USG, gastroskopie i endoskopie wykonuje się w szpitalu, a poważniejsze badania (np. tomografie komputerowe) w wolnościowych placówkach służby zdrowia. Podstawowe badania analityczne przeprowadza funkcjonująca na terenie Aresztu pracownia.

Według informacji kierownika ambulatorium, są problemy z wykonywaniem osadzonym badań i konsultacji w cywilnej służbie zdrowia, gdyż w wielu przychodniach i szpitalach nie chcą przyjmować takich pacjentów. Szpital Zakaźny w Bydgoszczy nie chce wykonywać konsultacji osadzonych w Areszcie nosicieli wirusa HIV.

Szpital położony na terenie Aresztu Śledczego w Bydgoszczy przeznaczony jest dla 80 osób. W jego skład wchodzi oddziały: laryngologiczny (20 miejsc), chorób wewnętrznych, z pododdziałem detoksykacji (30 miejsc) i chirurgii (30 miejsc). Te dwa ostatnie oddziały, poza osadzonymi w Areszcie, przyjmują i konsultują pacjentów z jednostek penitencjarnych położonych w województwie kujawsko-pomorskim oraz z niektórych jednostek z terenu województw: wielkopolskiego i pomorskiego. Natomiast oddział laryngologiczny, jako jedyny w strukturach więziennictwa

o tej specjalności, przyjmuje i konsultuje pacjentów z jednostek penitencjarnych całego kraju.

Szpital mieści się w najstarszym budynku Aresztu. Po przeprowadzeniu kapitalnego remont (zakończonego w 2005 r.) warunki w nim – zarówno dla personelu medycznego, jak i pacjentów – należy ocenić jako bardzo dobre. Budynek ma trzy kondygnacje, na każdej znajduje się jeden oddział szpitala. Na terenie oddziału chorób wewnętrznych usytuowany jest blok operacyjny i gabinet zabiegowy, z którego korzysta oddział chirurgii.

Pacjenci zakwaterowani są w salach o pojemności od 2 do 6 osób. Są one estetyczne, wyposażone w nowe sprzęty, mają zabudowane kącki sanitarne, do których doprowadzona jest również ciepła woda. W oddziałach są ładnie urządzone i właściwie wyposażone łazienki. Na pierwszej kondygnacji szpitala znajdują się dwie sale widzeń: jedna przeznaczona dla tymczasowo aresztowanych, którzy korzystają z widzeń bez kontaktu z osobą odwiedzającą (tzw. przez telefon) i jedna do widzeń przy stoliku.

Laboratorium analityczne pracuje od poniedziałku do piątku w godzinach 7⁰⁰ – 15⁰⁰. Wykonuje analizy z zakresu: badań z układu krzepnięcia, hepatologii, badań biochemicznych, gazometrii, analizy moczu, ASO, badanie USR i na krew utajoną w kale, badania serologiczne oraz jonogram. Czas oczekiwania na wyniki wynosi w trybie pracy rutynowej 1-2 dni, a na „cito” około 1 godziny. W przypadku pilnych badań, wyniki wydawane są przez całą dobę. Rocznie laboratorium wykonuje około 40 tysięcy badań.

Apteka okręgowa, zaopatruje w leki jeszcze inne jednostki penitencjarne okręgu bydgoskiego.

Pomieszczenia apteki są przestronne, dobrze wyposażone i estetycznie urządzone. Leki kupuje się drogą przetargu, zazwyczaj są to generyki. W razie potrzeby sprowadza się też leki na indywidualne zamówienie, niekiedy bardzo drogie. Kupowane są również leki oryginalne dla pacjentów, którym ze względów medycznych nie można podać ich zamienników. Apteka wykonuje też niektóre leki recepturowe.

3.6 Ośrodek Diagnostyczny dysponuje 39 miejscami. Jego baza lokalowa to 3 pokoje personelu (kierownika i 2 psychologów), świetlica i 9 cel mieszkalnych. Personel ośrodka stanowi kierownik, dwóch psychologów i wychowawca. Konsultacje psychiatryczne osadzonych wykonuje lekarz psychiatra, zatrudniony w ośrodku w ramach kontraktu.

Ośrodek wykonuje badania psychologiczno-penitencjarne osadzonych przebywających w jednostkach penitencjarnych okręgu bydgoskiego. W 2008 r. pracownicy ośrodka opracowali 221 orzeczeń psychologiczno-penitencjarnych, a w roku 2009 r. (do dnia wizytacji) 157.

3.7 Opiekę duszpasterską w Areszcie sprawuje kapelan katolicki. Mogą to również czynić (w zależności od potrzeb zgłaszanych przez osadzonych) przedstawiciele innych kościołów i związków wyznaniowych działających w Polsce, z którymi administracja Aresztu zawarła umowy o wykonywaniu posług religijnych. Są to przedstawiciele Kościoła Ewangelickiego, Kościoła Ewangelicznych Chrześcijan (Zbór w Bydgoszczy), Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego, Kościoła Prawosławnego oraz Związku Wyznaniowego Świadków Jehowy. Msze św. w obrządku rzymskokatolickim odprawiane są raz w tygodniu w soboty (w godzinach od 14⁰⁰ do 15³⁰), w kaplicy znajdującej się w oddziale III pawilonu A. W niedziele i święta do wszystkich cel mieszkalnych, za pośrednictwem radiowęzła, przekazywana jest msza św. transmitowana przez radio. Spotkania religijne oraz nauczanie religii odbywają się w kaplicy w czwartki, w godzinach od 9⁰⁰ do 10⁰⁰, a posługi indywidualne w poniedziałki i czwartki. Osadzeni przebywający w szpitalu korzystają z indywidualnych posług religijnych w każdy czwartek (w godzinach od 12⁰⁰ do 13⁰⁰) w celach (obłożnie chorzy) lub w sali widzeń szpitala.

Spotkania innych wyznań i kościołów odbywają się w miejscach wyznaczonych przez administrację Aresztu, w określone dni tygodnia (w poniedziałek Związek Wyznania Świadków Jehowy, w piątek wierni Kościoła Ewangelicznych Chrześcijan) lub w miarę potrzeb.

3.8 Widzenia z osadzonymi odbywają się w poniedziałki i czwartki w godzinach 13⁰⁰ – 18⁰⁰ oraz we wtorki i piątki w godzinach 10⁰⁰ – 15⁰⁰. Realizowane są

w przeznaczonych do tego pomieszczeniach, znajdujących się na parterze pawilonu A. Oddano je do użytku w 2006 r., po przeprowadzeniu generalnego remontu. Obecnie wyglądają one bardzo estetycznie, ich ściany wyłożone są płytkami ceramicznymi, a podłogi gresem. Wyposażone są w ładne drewniane meble, o zróżnicowanej kolorystyce. W sali do widzeń dozorowanych jest bufet, w którym odwiedzający mogą zakupić dania lub produkty przeznaczone do spożycia w ramach poczęstunku. Osadzeni mogą zabrać do celi produkty zakupione w bufecie przez odwiedzających za sumę nieprzekraczającą 100 zł.

Osadzeni zaliczeni do kategorii tzw. niebezpiecznych korzystają z widzeń w pomieszczeniu przeznaczonym do widzeń przez telefon. Widzenia realizowane pod dozorem, w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, odbywają się w części wewnętrznej tego pomieszczenia, w której przy widzeniach przez telefon przebywają wyłącznie osadzeni. Część ta jest zamknięta, a jej wyposażenie stanowią wyłącznie krzesła.

3.9 Osadzeni zatrudniani są przy pracach porządkowych i pomocniczych na rzecz Aresztu. Pracują m. in. w magazynie mundurowym, magazynie żywnościowym, w warsztatach, kuchni, radiowęźle oraz na stanowiskach porządkowych i sprzątających w szpitalu i innych pomieszczeniach jednostki.

W czasie wizytacji tego rodzaju prace wykonywało odpłatnie 45 osadzonych, a nieodpłatnie (na podstawie art. 123 § 2 k.k.w.) 13 osadzonych.

3.10 W Areszcie wykorzystywane są tradycyjne formy **działalności kulturalno-oświatowej**, takie jak wypożyczanie książek, nadawanie audycji przez radiowęzeł, oglądanie programu telewizyjnego (wielu osadzonych korzysta z własnych odbiorników TV) i filmów video, czytanie prasy.

Areszt nie ma środków na zakup bieżącej prasy dla osadzonych, dlatego udostępnia im wyłącznie gazety otrzymywane ze zwrotów. Osadzeni mają natomiast możliwość indywidualnego prenumerowania prasy, mogą też (po otrzymaniu zgody dyrektora) otrzymywać prasę w przesyłkach pocztowych.

W jednostce funkcjonuje biblioteka, której księgozbiór liczy 10576 książek o różnorodnej tematyce. Osadzeni wypożyczają je za pośrednictwem punktów bibliotecznych, znajdujących się w oddziałach mieszkalnych. Mogą również

korzystać bezpośrednio ze zbiorów znajdujących się w bibliotece centralnej. W bieżącym roku zasoby biblioteki powiększyły się o 21 pozycji, z których 14 przekazał Centralny Zarząd Służby Więziennej w Warszawie, a 7 zakupiono z własnych środków. W Areszcie działa radiowęzeł, który oprócz retransmisji programów radiowych codziennie nadaje dwugodzinną własną audycję. Poruszane są w niej m.in. tematy okolicznościowe, sportowe, propagujące zdrowy tryb życia, a także podawane różnego rodzaju informacje i porady prawne. Emitowane są też konkursy, za których rozwiązanie osadzeni otrzymują nagrody.

We wszystkich oddziałach Aresztu, z wyjątkiem oddziału III w pawilonie A, gdzie jest kaplica, funkcjonują świetlice wyposażone w odbiorniki TV i stoły do ping-ponga. W oddziałach II pawilonu A i I pawilonu B świetlice są okresowo zamieniane na cele mieszkalne. Dzieje się tak wówczas, gdy w Areszcie zatrzymują się na krótki czas osadzeni konwojowani do innych jednostek penitencjarnych. Sytuacja taka miała miejsce podczas wizytacji przedstawicieli Rzecznika. W tym czasie osadzeni z oddziału I pawilonu B mogli grać w tenisa stołowego na korytarzu.

Z innych form zajęć kulturalno-oświatowych w Areszcie organizowane są turnieje, koncerty muzyczne, wystawy, spotkania z ciekawymi ludźmi oraz imprezy okolicznościowe. Osadzeni mogą również rozwijać swoje zainteresowania uczestnicząc w pracach warsztatów plastycznych. Niektórzy skazani biorą udział w zajęciach grupowych poza terenem jednostki (w trybie art. 91 pkt 4 k.k.w.). W bieżącym roku były to: dwa wyjścia do kina oraz jedno na zawody motocyklowe.

W czasie wizytacji trwały prace zmierzające do zakończenia zorganizowanego przez Areszt 18 Ogólnopolskiego Konkursu Twórczości Więziennej – Bydgoszcz 2009. Jego finał i oficjalne zakończenie nastąpiło w dniu 17 listopada 2009 r., a dwa dni później w Galerii Sztuki Ludowej i Nieprofesjonalnej została otwarta wystawa pokonkursowa. W konkursie wzięło udział 183 osadzonych z jednostek penitencjarnych w całej Polsce. Nadesłali oni 775 prac, wśród których były teksty literackie, poezja, malarstwo, rzeźba, fotografie, rękodzieło artystyczne oraz

prezentacje multimedialne. Prace konkursowe oceniali profesjonaliści z bydgoskich środowisk twórczych.

3.11 Areszt nie dysponuje specjalnym terenem do organizowania **zajęć sportowych** na powietrzu. W bardzo wąskim zakresie mogą się one odbywać na polach spacerowych. W jednostce takich pól jest 14 (9 przy pawilonie A, 3 przy pawilonie B i 2 przy szpitalu). Pola spacerowe mają różną powierzchnię. Są to niewielkie boksy o utwardzonej nawierzchni i ścianach z blachy lub betonu, zabezpieczone z góry drucianą siatką. Na niektórych polach zamontowane są kosze, do których osadzeni mogą rzucać piłką, na każdym znajduje się ławeczka.

3.12 W **dziale penitencjarnym**, oprócz kierownika i jego zastępcy, zatrudnieni są wychowawcy, psycholodzy i pracownik zajmujący się pozyskiwaniem środków w ramach programu „Kapitał Ludzki”. Wszyscy wychowawcy mają wyższe wykształcenie humanistyczne lub pedagogiczne.

Wychowawcy, wykonując bieżącą pracę w oddziałach mieszkalny, podejmują działania mające na celu zapobieganie negatywnym przejawom podkultury przestępczej, poprzez poznawanie osadzonych i kształtowanie właściwej atmosfery wychowawczej. Organizują również dla osadzonych różnego rodzaju kursy zawodowe oraz zajęcia o charakterze edukacyjnym i rozrywkowym, prowadzone w ramach zajęć kulturalno-oświatowych.

W 2008 r. zorganizowano 10 kursów przyuczających do zawodów: kucharza, brukarza, fryzjera, kierowcy wózków jezdniowych, posadzkarza-glazurnika, malarza-szpachlarza i posadzkarza glazurnika-płytkarza. Ukończyło je ogółem 106 osadzonych. Na rok 2009 zaplanowano 9 takich kursów, w których miało wziąć udział 94 osadzonych. Do czasu wizytacji przeprowadzono ich 6, a uczestniczyło w nich 60 osadzonych, których przyuczono do pracy w zawodach: montera instalacji sanitarnych, posadzkarza-glazurnika, brukarza, malarza-szpachlarza, montera instalacji c.o. i kierowcy wózków jezdniowych.

Każdy z psychologów opiekuje się kilkoma przydzielonymi oddziałami, co oznacza, że przypada na niego około 400 osadzonych. Pacjentów przyjmują we własnych gabinetach lub w gabinetach lekarskich, znajdujących się w oddziałach mieszkalnych. Do psychologa osadzony może zapisać się sam lub zostać

skierowany przez wychowawcę lub lekarza. Przyjęcia w trybie zwykłym realizowane są w kolejności zgłoszeń, a pilne niezwłocznie. Obowiązuje zasada, że psycholog przyjmuje osadzonych sam, jedynie podczas rozmowy z tzw. niebezpiecznym obecny jest pracownik ochrony.

4. Informacje uzyskane na podstawie rozmów z osadzonymi.

W toku wizytacji rozmawiano z osobami pozbawionymi wolności w czasie oglądu jednostki: w miejscach pracy, podczas zajęć kulturalno-oświatowych, podczas wizytacji cel mieszkalnych. Przeprowadzono również rozmowy ukierunkowane na kwestie przestrzegania praw przysługujących osadzonym, według opracowanego kwestionariusza, z 52 osobami (33 skazanymi, 15 tymczasowo aresztowanymi oraz 4 skazanymi wobec których zastosowano też tymczasowe aresztowanie w innej sprawie). Część z nich wytypowano z uwagi na większe, niż w przypadku pozostałych osadzonych, narażenie na niewłaściwe traktowanie. Byli to: osadzeni uznani za niebezpiecznych, ukarani w okresie ostatnich 6 miesięcy karą dyscyplinarną osadzenia w celi izolacyjnej, umieszczeni w celi zabezpieczającej, osoby mające więcej niż 60 lat oraz cudzoziemcy. Pozostałych wybrano losowo. Rozmowy według kwestionariusza odbywały się w cztery oczy, w sposób uniemożliwiający osobom postronnym zapoznanie się z treścią odpowiedzi udzielanych przez pozbawionych wolności. Podczas tych rozmów osadzeni przedstawili swoje opinie w przedmiocie przestrzegania ich podstawowych praw oraz atmosfery panującej w Areszcie. W przeważającej większości pozytywnie oceniali realizację przysługujących im uprawnień. Część z nich zgłosiła jednak pewne uwagi bądź zastrzeżenia, które dotyczyły następujących kwestii:

4.1 W zakresie **warunków mieszkaniowych** najczęściej podnoszono zarzut, że w celi jest zimno m.in. z powodu nieszczelnych okien. Ponadto, 20 osób jako szczególną uciążliwość wskazało brak stałej zabudowy kąpika sanitarnego, 10 brak ciepłej wody, a 13 zły stan celi i jej wyposażenia (brudne ściany, robaki, grzyb w kąpiku sanitarnym i zły stan znajdujących się tam urządzeń, uszkodzony głośnik, zniszczone materace i koce). Osiem osób twierdziło, że

w celi jest ciemno bo w oknach są zainstalowane blendy, a 5, że otrzymują zbyt mało środków do utrzymania czystości w celi. Ponadto, po 4 osoby zgłosiły ciasnotę i złą wentylację cel. Generalnie 24 rozmówców oceniło warunki w celi mieszkalnej jako dobre lub dość dobre, 11 jako znośne, a 17 jako raczej złe lub złe.

4.2 W zakresie **mycia się i kąpieli** najczęściej zgłaszane uwagi dotyczyły zbyt rzadkiego – jeden raz w tygodniu – korzystania z łaźni (16 osadzonych mężczyzn) oraz zbyt krótkiego czasu przeznaczonego na kąpiel (11 osób). Ponadto, 2 osoby twierdziły, że ilość dostarczanych przez administrację Aresztu środków do utrzymania higieny osobistej jest niewystarczająca. Pojedyncze osoby podały, że w łaźni pawilonu B nie ma mat antypoślizgowych oraz, że jest w niej zimno. Generalnie warunki mycia się i kąpieli 30 rozmówców oceniło jako dobre i dość dobre, 12 jako znośne, 9 jako raczej złe lub złe a jeden nie miał w tej sprawie zdania. Gorsze oceny spowodowane były głównie niezadowoleniem z faktu, iż nawet w okresie letnim korzystanie z kąpieli możliwe jest tylko raz w tygodniu.

4.3 Wyjątkowo dobrze osadzeni ocenili oferowane im **wyżywienie**. Spośród 52 rozmówców aż 36 uznało je za dobre, 13 oceniło jako znośne, a 4 jako raczej złe lub złe. Najliczniej zgłoszone uwagi (sformułowało je 14 osób) dotyczyły zbyt małych racji żywnościowych. Ich autorami byli często osadzeni, którzy generalnie ocenili wyżywienie jako dobre, a nawet bardzo dobre. Po 3 osadzonych powiedziało, że jedzenie jest mało urozmaicone, czasem niesmaczne (rozgotowane), a zupy wodniste. Pojedyncze osoby twierdziły, że nie zawiera ono dostatecznej ilości witamin (za mało warzyw, owoców i nabiału) oraz jest jałowe.

4.4 W zakresie **warunków dokonywania zakupów w kantynie** podnoszono głównie dwa zarzuty. Dotyczyły one małego asortymentu sprzedawanych towarów oraz oferowania ich po zbyt wysokich cenach. Na 37 rozmówców, którzy kupowali w kantynie, każdy z tych zarzutów zgłosiło po 14 osób. Uwagi odnośnie asortymentu dotyczyły braku w kantynie ryżu, makaronu, kurczaków z różną, tytoniu oraz większego wyboru warzyw, owoców i damskich

kosmetyków. Ponadto, jedna osoba zgłosiła, że niektóre sprzedawane produkty są na granicy terminu przydatności do spożycia.

4.5 W zakresie problematyki dotyczącej możliwości otrzymywania **paczek** uwagi zgłosiło 13 osób. Sześciu osadzonych wskazało na bardzo duże ograniczenia w asortymencie produktów, jakie mogą być przesyłane w paczkach zarówno żywnościowych jak i higienicznych (te ostatnie uwagi zgłosiły kobiety), a 5 twierdziło, że są one bardzo drobiazgowo kontrolowane.

4.6 Wyjątkowo dobrze osadzeni ocenili **opiekę medyczną**. Na 47 osób, które z niej korzystało, 35 uznało ją za dobrą, 4 za znośną, 2 za raczej złą i 3 za złą. Pozostałe 3 osoby nie miało na ten temat zdania. Zgłoszone uwagi dotyczyły zbyt długiego oczekiwania na przyjęcie przez lekarzy specjalistów, w tym psychiatrę (oczekiwanie 2 tygodnie), stomatologa (trzeba czekać nawet z bólem) i neurologa (4 miesiące). Problem ten sygnalizowało 12 osób. Pojedyncze osoby twierdziły, że lekarz ogólny zleca ten sam lek na różne schorzenia oraz, że nie są wykonywane badania profilaktyczne.

4.7 Uwagi na temat opieki psychologicznej przekazało 8 osadzonych. Czterech z nich uważało, że wizyty u psychologa nie mają sensu, gdyż nie ma on możliwości udzielenia osadzonym pomocy. Osoby te nie sprecyzowały o jaką konkretnie pomoc im chodziło, można jednak przypuszczać, że miała ona spowodować zgodną z ich życzeniem zmianę warunków osadzenia. Ponadto, 2 osoby twierdziły, że podczas rozmowy z psychologiem nie są zapewnione warunki intymności (w jednym przypadku psycholog chciał rozmawiać w celi, w drugim w obecności oddziałowego). Pojedyncze uwagi dotyczyły konieczności oczekiwania na kontakt z psychologiem (czeka już tydzień) oraz przekazywania przez niego informacji uzyskanych podczas rozmowy z osadzonym pracownikom Aresztu (m.in. wychowawcy).

4.8 W zakresie postępowania z **korespondencją** osadzonych uwagi zgłosiło 5 rozmówców. Czterech z nich to tymczasowo aresztowani, którzy twierdzili, że ich korespondencja (zarówno przez nich wysyłana i do nich kierowana) dociera do adresata z dużym opóźnieniem. Uważali, że winę za to ponoszą organy dysponujące, które zbyt długo cenzurują listy. Jeden skazany podał, że nie

otrzymał pokwitowania na przekazaną do ekspedycji korespondencję urzędową.

4.9 W zakresie **widzeń** odebrano uwagi od 5 osadzonych. Trzech z nich wskazywało, że za długo czekają w poczekalni na wejście do sali widzeń. Po jednym, że rodzina czeka długo na zrealizowanie widzenia oraz, że osadzeni niebezpieczni nie mogą podczas widzenia korzystać z poczęstunku bo w pomieszczeniu, w którym spotykają się z rodzinami, nie ma stolików.

4.10 Z grupy 33 skazanych, z którymi rozmawiano, uwagi odnośnie korzystania z **telefonu** zgłosiło 21. Wskazywali oni, że zbyt rzadko (bo jeden raz w tygodniu) mają taką możliwość (17 osób) oraz, że ustalony na 5 minut czas trwania rozmowy telefonicznej jest zdecydowanie za krótki (20 osób).

4.11 W zakresie **korzystania ze spaceru** uwagi przedstawiło 21 osób. Wszystkie dotyczyły małej powierzchni pól spacerowych i zbyt licznych grup skazanych jednorazowo z nich korzystających.

4.12 Odnośnie **posług religijnych** zastrzeżenia zgłosiło 7 osadzonych. Dotyczyły one zbyt rzadkiego uczestniczenia w odprawianej na terenie Aresztu mszy św. (4 tymczasowo aresztowanych) oraz braku możliwości osobistego kontaktu z księdzem (tzw. niebezpieczny). Ponadto, 2 osadzonych podało, że nie chodzą na mszę św. do kaplicy bo przychodzą tam grypsujący, ale w zupełnie innym celu niż modlitwa.

4.13 W zakresie korzystania z **prasy i książek** uwagi zgłosiło 21 rozmówców. Niedostateczną ilość prasy dostarczanej przez administrację Aresztu zasygnalizowało 14 osadzonych. Wyrażano też opinie, że książek w bibliotece jest mało i w większości są one stare, a zatem mało interesujące (9 osób). Ponadto, 2 osadzonych twierdziło, że podczas pobytu w celi przejściowej nie można wypożyczać książek z biblioteki.

4.14 W zakresie korzystania z **zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych** najwięcej uwag dotyczyło tego, że zajęć takich w zasadzie nie ma. Zgłosiło je 10 osadzonych. Ponadto, 9 osób podało, że jedyną oferowaną im formą tych zajęć jest świetlica, w której jest tylko stół do ping-ponga, natomiast często brakuje raketek i piłeczek. Pozostałe uwagi dotyczyły braku możliwości

korzystania ze świetlicy (6 osób przebywających w szpitalu, 3 tzw. niebezpiecznych i osadzeni w celi przejściowej) lub ich ograniczania (4 osoby zakwaterowane w oddziałach, w których świetlica jest okresowo zamieniana na celę mieszkalną).

4.15 Spośród rozmówców 3 było zatrudnionych odpłatnie, a 4 pracowało społecznie. Żaden nie miał uwag dotyczących warunków wykonywania **pracy** oraz otrzymywanego za nią wynagrodzenia.

4.16 Osoby, z którymi rozmawiano w zdecydowanej większości oceniły **traktowanie przez funkcjonariuszy** jako dobre (44 osoby). Z pozostałych po 2 uznało je za raczej złe i złe, a 4 nie potrafiły dokonać oceny. Uwagi na temat traktowania zgłosiło 8 osadzonych, z których tylko jedna osoba zdecydowała się na złożenie skargi do protokołu. Twierdzili oni, że oddziałowi zachowują się wobec nich prowokująco i poniżają słownie (4 osoby), czasem naruszają nietykalność cielesną (1 osoba), a także biją (4 osoby). Dziewięciu spośród rozmówców wysyłało skargi dotyczące warunków pobytu w Areszcie. Dwóch z nich podało, że mieli z tym problem, gdyż usiłowano ich skłonić do zaniechania takiego działania, grożąc kłopotami, a nawet pobiciem. Ponadto, 3 osoby uważały, że ich skargi nie zostały wysłane gdyż nie otrzymały na nie odpowiedzi. Cztery osoby zgłosiły doznanie przykrości ze strony współosadzonych. W jednym przypadkach polegały one na słownym obrażaniu, a w trzech na pobiciu. Wszyscy rozmówcy twierdzili, że kiedy Służba Więzienna dowiadywała się o zagrożeniu ich bezpieczeństwa osobistego, podejmowała niezwłocznie stosowne działania, aby je wyeliminować.

4.17 W grupie rozmówców 20 osób podało, że były w Areszcie **karane dyscyplinarnie**, w tym 9 osób m.in. karą osadzenia w celi izolacyjnej. Z tej grupy 5 osób podało, że ukaranie było słuszne, a 4, że wymierzona im kara była sprawiedliwa. Negatywną opinię odnośnie zasadności ukarania wyraziło 15 osób, a odnośnie współmierności wymierzonej kary do popełnionego przewinienia 16 osób. Wszystkie osoby ukarane dyscyplinarnie przyznały, że zostały wysłuchane przed podjęciem ostatecznej decyzji o ukaraniu, chociaż najczęściej ich wyjaśnienia nie były brane pod uwagę. Fakt poinformowania

o możliwości złożenia do sądu penitencjarnego skargi na decyzję o ukaraniu potwierdziło 5 rozmówców. Z pozostałych, 14 było zdania, że informacji takiej nie otrzymało, a jeden twierdził, że nie pamięta. Żaden z rozmówców nie zgłosił uwag odnośnie wykonania wymierzonych kar, w tym również kary osadzenia w celi izolacyjnej. Spośród 9 osób, wobec których stosowano tę ostatnią karę, 6 podało, że przed rozpoczęciem jej wykonania były badane przez lekarza (1 osoba) lub psychologa (5 osób). Podczas pobytu w celi izolacyjnej badaniom takim poddano 3 osoby (wszystkie przeprowadził psycholog). Zaznaczyć należy, że przedstawiciele Rzecznika zapoznali się z dokumentacją dotyczącą wszystkich osadzonych, którym w 2009 r. została wymierzona kara umieszczenia w celi izolacyjnej i nie stwierdzili żadnego przypadku nie odnotowania w niej faktu badania osoby ukaranej przez lekarza bądź psychologa, przed rozpoczęciem wykonywania kary oraz w trakcie jej stosowania.

4.18 W grupie osób, z którymi rozmawiano, było 6 wobec których **stosowano środki przymusu bezpośredniego** w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej, w tym w 3 przypadkach łącznie z użyciem pasa trzyczęściowego. Dwie z nich uważały, że decyzje o zastosowaniu tych środków były nieuzasadnione.

5. Wnioski i zalecenia.

W ocenie wizytujących poczynione ustalenia nie dają podstaw do stwierdzenia, aby – generalnie rzecz biorąc - warunki bytowe w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy, czy też inne okoliczności osadzenia, były dla osób pozbawionych wolności na tyle dotkliwe, aby mogły być uznane wprost za przejawy okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania. Ponadto, wrażenia wyniesione z bytności w oddziałach, rozmów z osadzonymi i funkcjonariuszami Służby Więziennej pozwalają stwierdzić, że atmosfera w Areszcie jest dobra, a relacje między osadzonymi, a wychowawcami i oddziałowymi prawidłowe. Także zgłoszone przez osadzonych uwagi i zastrzeżenia dotyczące szeroko rozumianych warunków pobytu w Areszcie nie

dają podstaw do stwierdzenia, iż osoby pozbawione wolności były traktowane w sposób okrutny lub poniżający.

Administracja Aresztu robi wiele, aby poprawić warunki zakwaterowania osadzonych. W ramach posiadanych środków finansowych, obok bieżących remontów, wykonywane są w pawilonach mieszkalnych prace modernizacyjne. W ich wyniku standard wielu cel, przy zachowaniu przewidzianej prawem normy powierzchni przypadającej na jednego osadzonego, można już uznać za właściwy. Są jeszcze jednak cele, których stan nie jest w pełni zadowalający i wymaga poprawy.

Zgodnie z regulacjami zawartymi w przepisach § 28 pkt. 1 i 30 regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania, urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrępujące użytkowanie. Przepisy te nie są w Areszcie w pełni przestrzegane. Najgorsza pod tym względem sytuacja jest w trzech celach wieloosobowych przeznaczonych dla osadzonych tzw. niebezpiecznych. Zdaniem wizytujących warunki, w jakich przebywający tam osadzeni załatwiają potrzeby fizjologiczne, naruszają ich dobra osobiste, takie jak godność oraz prawo do intymności. Dlatego należy podjąć możliwie szybko działania, aby nieprawidłowości te wyeliminować. Niezależnie od tego administracja Aresztu powinna dążyć do wykonania pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych we wszystkich celach.

Ponadto, po przeanalizowaniu problemów jakie przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich zauważyli podczas wizytacji, a także tych jakie zgłosili im pracownicy jednostki i przebywające w niej osoby pozbawione wolności uznano, że dla poprawy warunków osadzenia w Areszcie celowe jest:

1. sprawdzanie na bieżąco stanu kotar osłaniających kąpoki sanitarne w 7 celach przejściowych i dokonywanie ich wymiany w przypadku stwierdzenia uszkodzeń;
2. pilnowanie aby podczas kąpieli były zawsze rozłożone na podłogach łazni maty antypoślizgowe oraz zamontowanie (nawet sposobem gospodarczym) na górnych łózkach zabezpieczeń przed wypadnięciem. Działania te poprawią

- bezpieczeństwo osadzonych co ograniczy również ich roszczenia o odszkodowania z tytułu nieszczęśliwych wypadków z winy Aresztu;
3. podjęcie działań w celu zainstalowania większej liczby samoinkasujących aparatów telefonicznych w oddziałach dla skazanych;
 4. zwiększenie oferty zajęć kulturalno-oświatowych, z których będzie mogła korzystać większość osadzonych, a zwłaszcza przebywający w oddziałach, w których świetlice zamieniane są czasowo na cele mieszkalne;
 5. przypomnienie funkcjonariuszom Działu Ochrony o konieczności regulaminowego zwracania się do osadzonych;
 6. sprawdzanie, podczas pobytu osadzonego w celi zabezpieczającej, sprawności działania urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk, a w razie stwierdzenia awarii naprawianie ich na bieżąco;
 7. przy ogłaszaniu osadzonemu decyzji o wymierzeniu kary dyscyplinarnej, informowanie ich, w sposób możliwie najbardziej zrozumiały, o prawie złożenia skargi do sądu penitencjarnego (w trybie art. 7 k.k.w).

W odpowiedzi z dnia 28 stycznia 2010 r. zastępca dyrektora AŚ w Bydgoszczy poinformował Rzecznika Praw Obywatelskich, o podjęciu działań zmierzających do wyeliminowania nieprawidłowości dostrzeżonych przez Jego przedstawicieli w trakcie przeprowadzonej wizytacji Aresztu. Z treści pisma wynika, iż dyrektor zobowiązał funkcjonariuszy SW do regularnego sprawdzania stanu kotar w kąciakach sanitarnych cel mieszkalnych i mat antypoślizgowych w łazni oraz do niezwłocznego uzupełniania ich braków; dokonano zakupu nowych łóżek więziennych posiadających zabezpieczenia przed wypadnięciem; wydłużono czas rozmowy telefonicznej prowadzonej przez osadzonego do 6 minut; wdrożono procedury mające na celu wczesne wykrywanie awarii sprzętu rejestrującego obraz i dźwięk z celi zabezpieczającej; poinstruowano funkcjonariuszy działu ochrony o konieczności właściwego zwracania się do osadzonych jak również zwrócono szczególną uwagę na informowanie osadzonych, którym wymierzono karę dyscyplinarną o możliwości złożenia skargi do sądu penitencjarnego w trybie art. 7 K.k.w. Dyrektor poinformował także o wprowadzeniu możliwości dokonywania zakupu tytoniu przez

osadzonych w kantynie, po uprzednim zgłoszeniu przez nich osobie ją prowadzącej zapotrzebowania na ten artykuł.

Odnosnie wzbogacenia oferty zajęć kulturalno-oświatowych oraz doposażenia Szpitala w niezbędną aparaturę medyczną, dyrektor poinformował, iż wykonanie tych zaleceń jest uzależnione od posiadanych środków finansowych. W miarę przyznanych funduszy zalecenia będą realizowane.